

ANGAŽOVANOU A TVORIVOU VEDECKOU PRÁCOU ZA ÚSPEŠNÉ PLNENIE ZÁVEROV XV. ZJAZDU KSČ (Z úvodného slova na konferencii: Marxizmus a štrukturalizmus)

VLADIMÍR CIRBES, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

Významnou, charakteristickou črtou spoločenského diania v našej krajine po XV. zjazde KSČ je zápas o presadenie vyšších nárokov na efektívnosť a kvalitu činnosti ľudí vo všetkých oblastiach života spoločnosti. Naša strana vedie a rozvíja tento zápas v záujme úspešného plnenia záverov svojho XV. zjazdu, v záujme úspešného pokračovania vo výstavbe rozvinutej socialistickej spoločnosti. Vychádza z poznania, že rast miery nárokov na efektívnosť a kvalitu spoločenskej práce vyplýva z podstaty rozvíjajúceho sa socializmu a tvorí jeho nerozlučnú súčasť. Strana vedie tento zápas s cieľom všestranne využiť prednosti socialistickeho spoločenského systému a vymoženosti vedec-kotechnického pokroku v prospech ďalšieho zvyšovania hmotnej a kul-túrnej úrovne života ľudí.

Ani naše spoločenské vedy nemôžu stáť stranou v tomto historickom zápase, ak majú plniť svoje spoločenské poslanie, ak majú byť aktívnym činiteľom v napĺňaní cieľov revolučného komunistického hnutia a ak sa majú aj samy vnútorne ďalej rozvíjať, obohacovať. Vieme, že výstavba rozvinutej socialistickej spoločnosti, vytváranie predpokladov pre výstavbu komunistickej spoločnosti sústavne zvyšuje požiadavky na zdokonaľovanie riadenia ekonomických a iných sociálnych procesov, ako aj nároky na uvedomelú, aktívnu tvorivú činnosť najširších mas ľudu, že rastie význam a váha subjektívneho činiteľa. Stačí sa nad týmito dvoma základnými skutočnosťami zamyslieť, aby bolo zrejmé, aké závažné a aktuálne vedecké problémy z nich vyplývajú. Strana preto právom nastoľuje požiadavku, aby spoločenské vedy tvorili kvalifikovanú teoretickú základňu, schopnú poskytovať nevyhnutné poznatky pre riešenie zložitých problémov ďalšieho rozvoja našej socialistickej spoločnosti. Je našou spoločnou povinnosťou uvedomiť si zmysel a nevyhnutnosť zápasu o zvyšovanie aktívnej funkcie spoločenských vied v ďalšom rozvoji našej spoločnosti, o prehlbovanie ich pretvárajúceho vplyvu na sociálnu skutočnosť, na život a prácu človeka. Z toho logicky vyplýva, že spoločenské vedy nemôžu byť zahľadené len do seba, do

svojej histórie, do svojich vnútorných problémov. Vieme, že rozvoj spoločenských vied ako vedy vôbec má svoju vnútornú zákonitosť, svoju vnútornú logiku, kontinuitu, relatívnu samostatnosť, avšak súčasne ako teoretický odraz podstaty sociálnej skutočnosti a zákonitostí jej vývoja môžu sa spoločenské vedy rozvíjať len v dialektickej jednote s touto skutočnosťou, v organickej väzbe s riešením aktuálnych problémov ekonomického, spoločenskopolitického a kultúrneho rozvoja našej spoločnosti.

Zárukou organickej spätosti spoločenských vied s revolučnou prestavbou spoločnosti, východiskom zvyšovania ich aktívnej funkcie v socialistickom rozvoji bol a zostáva marxizmus-leninizmus ako spoločná svetonázorová, ideovoteoretická a metodologická báza celého komplexu spoločenských vied.

Realizácia záverov XV. zjazdu Komunistickej strany Československa vyžaduje aj aktívnejší, účinnejší prínos spoločenských vied v rozvoji ideologickej práce strany vo všetkých rovinách, smeroch a formách ideového zápasu ako vo vnútroštátnom, tak aj v medzinárodnom meradle. V tejto súvislosti je potrebné rozpracúvať jednak teoretické otázky týkajúce sa obsahu ideologickej práce, jednak teoretické otázky týkajúce sa zvyšovania ofenzívnosti a účinnosti foriem a metód ideologickej práce. XV. zjazd znova podčiarkol, že boj s pravicovým oportunizmom neskončil, že boj proti všetkým odrodám revizionizmu a oportunizmu zostáva aj naďalej závažnou úlohou najmä ideologického frontu. Je prirodzené, že aj v tomto ohľade je účinný prínos spoločenských vied možný jedine vtedy, ak sú orientované dôsledne marxisticko-leninsky. Marxizmus-leninizmus sa vyznačuje jednotou vedy a ideológie; zvláštnosť marxisticko-leninskej teórie spočíva v tom, že organicky spája, zjednocuje v sebe kvality vedy a ideológie. Pochopenie a rešpektovanie nerozlučnej jednoty oboch týchto stránok je nevyhnutnou podmienkou toho, aby sme sa v našej vedeckej práci vyvarovali tak objektivismu, t. j. ignorovania či podceňovania triedneho hľadiska pri skúmaní a vysvetľovaní sociálnych javov a procesov, ako aj subjektivismu, t. j. podceňovania či ignorovania objektívnych zákonitostí spoločenského vývoja reálnych možností uskutočňovania určitých projektov, programov atď.

Ak majú naše spoločenské vedy dosiahnuť pri uskutočňovaní záverov XV. zjazdu Komunistickej strany Československa konkrétne výsledky, nemôžu sa samozrejme k týmto záverom hlásiť len formálne, deklaratívne. Prehĺbiť aktuálnu orientáciu nášho spoločenskovedného výskumu, zvládnuť vyššie nároky na jeho efektívnosť a kvalitu, zintenzívniť tvorbu nových teoretických poznatkov, to všetko je nemysliteľné bez toho, aby sa spoločenské vedy pre nové úlohy a vyššie nároky aj vnútorne uspošobovali, bez toho, aby zdokonaľovali svoju marxisticko-leninskú ideovú a metodologickú výzbroj, bez toho, aby uplatňovali progresívnejšie prístupy k riešeniu a organizácii vedeckovýskumnej práce.

Aj pri dnešnej príležitosti chceme zdôrazniť, že metodológia marxizmu-leninizmu je základom teoretického myslenia v spoločenských vedách. Tvorivé uplatňovanie marxisticko-leninskej metodológie pri analýze spoločenských procesov ako nerozlučná súčasť uplatňovania princípu komunistickej stranickosti je pre ďalší, spoločensky žiadúci rozvoj spoločenských vied nanajvýš aktuálne. Po prvé z hľadiska pozitívneho riešenia konkrétnych metodologických otázok, ktoré nastoľuje rozvoj samých spoločenských vied (dôsledky diferenciacných a integračných procesov v rozvoji modernej vedy, dôsledky rastúceho významu komplexných sociálnych výskumov, dôsledky presunu výskumnej orientácie spoločenskovedného výskumu na problematiku súčasnosti, napr. v historických vedách, atď.), po druhé z hľadiska potreby fundovanej kritiky nemarxistických teoretických koncepcií a ich metodologických východísk či princíпов, a to najmä tých, ktoré mali v našom vedeckom myslení v minulosti určitú úlohu a majú teda istú tradíciu, ako aj tých, ktoré u nás v krízovom období propagovali predstavitelia revizionizmu. Považujeme preto v nastávajúcom období za nevyhnutné venovať spoločným vedeckým podujatiam zameraným na riešenie metodologickej problematiky spoločenských vied osobitnú pozornosť. Pôjde o to, aby stretnutia našich vedeckých pracovníkov prispievali k plodnej konfrontácii názorov, ale aj ku kritickému prekonávaniu recidív tých či oných nemarxistických koncepcií, k prekonávaniu určitých stereotypov v myslení, a to v konštruktívnom, súdružskom ovzduší. Považujeme tento postup za dôležitý z hľadiska zjednocovania nášho spoločenskovedného frontu na báze marxizmu-leninizmu.

V ďalšom rozvoji našich spoločenských vied pri plnení úloh, ktoré vyplývajú zo záverov XV. zjazdu Komunistickej strany Československa, bude potrebné, aby iniciatívnu úlohu mala naša marxisticko-leninská filozofia. Dôvodov pre toto tvrdenie je viacero, uveďme aspoň niektoré. Je známe, že sa intenzívne urýchljuje rozvoj vedeckého poznania; pritom vzrastá nielen celkový objem vedeckého poznania, ale rozmnožujú sa aj informácie o samom poznávacom procese. Ďalej sa prehĺbuje mnohostranná diferenciácia vedeckého poznania, ale súčasne sa v ňom čoraz nástojčivejšie presadzujú syntetizujúce tendencie. Proces integrácie vied nastoľuje potrebu nových zovšeobecňujúcich ideí a teórií. Rozvoj súčasného vedeckého poznania nastoľuje teda rad aktuálnych problémov vzťahu filozofie ako k spoločenským, tak aj k prírodným a technickým vedám. Z týchto a ďalších skutočností vyplýva rast úlohy filozofie v rozvoji vedy ako celku.

Niet sporu o tom, že je potrebné zdokonaľovať i špecifické metódy jednotlivých vied, ktoré odrážajú špecifické zvláštnosti objektov tvoriacich predmet ich skúmania. Nesporné je aj to, že by bolo chybou nevyužiť možnosti špecifických metód, vrátane matematiky či prírodných vied, na skúmanie a exaktnejšie vystihnutie, kvantifikáciu atď. parciálnych stránok sociálnej skutočnosti. Avšak pritom nesmieme ani

na okamih strácať zo zreteľa, že pomocou týchto špecifických metód nemožno postihnúť kvalitatívnu špecifickosť a mnohotvárnosť sociálnej reality, ani vnútorné zdroje jej samopohybu. Pomocou týchto metód nemožno riešiť ani základné filozofické otázky týkajúce sa vzťahu subjektu a objektu, človeka a prírody atď. A aj pokiaľ ide o proces integrácie vedeckého poznania, môžu jednotlivé špeciálne vedy prispievať k tomuto procesu jedine prostredníctvom filozofie, na základe dialektického a historického materializmu. Skrátka, ani najmodernejšie špeciálne vedné odbory alebo vedné oblasti nemôžu nahradiť poznávaciu, spoločenskú, ideologickú a svetonázorovú funkciu marxistickej filozofie v socialistickej spoločnosti. Marxistická filozofia tvorí a bude naďalej tvoriť spoločný svetonázorový, gnozeologický a všeobecno-metodologický základ všetkých vied. Preto sa nijako neznižuje, ale naopak rastie význam marxistického filozofického vzdelania našich vedeckých pracovníkov; je predpokladom k tomu, aby boli schopní samostatne tvorivo posudzovať nové filozofické otázky vznikajúce v rozvoji jednotlivých spoločenských vied, aby boli schopní poznávať všeobecné vo zvláštnom a jednotlivom, začleňovať fakty do celkovej súvislosti, postihovať styčné body a vzájomné pôsobenie medzi rôznymi oblasťami spoločenskovedného poznania atď.

Naša dnešná vedecká konferencia je venovaná problematike marxizmu a štrukturalizmu. Zvolili sme túto tematiku zámerne, a to z viacerých dôvodov. Po prvé preto, že štrukturalizmus mal v našom vedeckom myslení v minulosti pomerne silné korene a recidívy tejto tradície nie sú dodnes úplne prekonané. Po druhé preto, že predstavitelia revizionistického frontu v krízovom období venovali propagácii štrukturalizmu značnú pozornosť, usilovali v podstate o nahradenie dialektického materializmu filozofickým štrukturalizmom, usilovali sa absolutizovať štruktúrny prístup, povýšiť ho div nie na novú absolútnu metódu súčasného vedeckého poznania a nahradiť ním logicko-historický prístup a marxistickú dialektiku vôbec. Konečne sme zvolili túto tematiku aj preto, lebo existuje mnoho otvorených otázok v chápaní samých kategórií štruktúry, systému a funkcie, ich vzájomných vzťahov, že sa dialektická povaha kategórie štruktúry často ignoruje, nesprávne sa interpretuje jej miesto v celkovom systéme materialistickej dialektiky a že v súvislosti s tým sú aj rozdielne názory na miesto, hranice použiteľnosti štruktúrneho, funkcionálneho či systémového prístupu vo vedeckom poznaní. Nejde o odmietnutie systémovo-štruktúrny alebo štruktúrno-funkcionálnych prístupov či metód; ide o to, aby sme ich posúdili z hľadiska materialistickej dialektiky ako všeobecného filozoficko-metodologického základu vedeckého poznania. Jedine na tomto základe môže rozpracúvanie a využívanie týchto prístupov či metód priniesť plodné, užitočné výsledky vo vedeckom poznávaní objektívnej skutočnosti.